
URDUCA İLK GAZETE VE DERGİLER

Yard. Doç.Dr. Nuriye Bilik*

İnsanoğlu yaradılışı itibarıyla içindeki merak ve araştırma duygusunu bastıramamış, ilk çağlardan günümüze kadar çevresinde olup bitenler hakkında bilgi toplamıştır. Ticaret kervanlarının yaygın olduğu dönemlerde araştırma merakı hızlanmış, zaman ve mekân kaydının gerekliliği hissedildiğinde yazılı basın doğmuştur.

Matbaa ve gazeteler yakın zamana kadar toplumdaki haberleşmenin ana unsurunu teşkil etmiştir. Öyle ki yazılı iletişim, ulaştığı kitleyle doğru orantılı olarak, geniş insan topluluklarını istenilen yönde kanalize etmekte ve kamuoyu oluşturmaktadır. Ulusların bağımsızlık mücadelelerinde ve mevcut sisteme karşı olan ayaklanmalarda kitlesel dayanışmanın perde arkasında mutlaka bu tür yayınların var olduğu göze çarpar. Nitekim Hindistan'da 1857 Ayaklanması'nın zeminini hazırlayan Urduca dergi ve gazetelerdir.

Hindistan'da Matbaanın Kuruluşu ve İlk Gazeteler:

Hint Yarımadasında haberleşme Gazne Hanedanına kadar uzanır. Özellikle Balaban döneminde şehirlere ve ülkenin en uzak yerlerine kadar vakanüvisler ve postalar tayin edilmiştir. Mümkün olduğunca doğru bilgiler toplayabilmeleri için geniş alanlar verilmekten kaçınılmış, yalan haber veren vakanüvislere ölüm cezaları bile verilmiştir.¹

* S.Ü. Fen-Ed. Fak. Doğu Dilleri ve Ed. Böl. Öğretim Üyesi.

¹- Hecazî, Maskin Ali **Pakistan-o-Hind me Muslim Sahafat ki Muhtasartarin Tarih**, Sang-e Mil Publications, Lahör, 1989,s.4.

Hindistan'da ilk matbaa 1557'de Portekizliler tarafından Gavva'da kurulmuştur.² Portekizli misyonerler Hristiyanlığın tebliği için Tamil dilinde Usul-e Masihiyyet adında ilk kitabı yayımlamışlardır.³ Bu sırada John Gonslaves adında bir asker Malayalam ve Tamil alfabesinin harflerini hazırlamıştır. Ancak bunlar matbaa harfleri olmayıp tahta üzerine kazınmıştır.

Her türlü yeniliğe açık olan Babur İmparatorları tarafından matbaaya karşı herhangi bir ilgi gösterilmemiştir. Ekber'in sarayındaki hristiyan alimler matbu birkaç örneği padişahın huzuruna getirmişler fakat son derece mahir hattatların süslediği kitaplara alışkın olan Ekber, bunları beğenmemiş ve desteklememiştir.

İngilizler ilk matbaalarını 1674'de Bombay'da kurdular. Bunları Madras ve Kalküta'da kurulan matbaalar izledi. Kalküta'daki matbaalarda Fort William Koleji öğrencilerinin Farsça ders kitapları yayımlanmaktaydı. İngilizce ilk gazete 1780'de James Augustus Hicky tarafından yayımlanan Hicky Gazette'dir.⁴

İlk Urduca Gazeteler:

Cam-e Cihannuma adlı Urduca haftalık ilk gazete 27 Mart 1822'de Kalküta'da yayımlanmaya başladı.⁵ Editörlüğünü Sada Sukh'un yaptığı bu gazetenin dili sade ve anlaşılır idi. Bu dönemde Urduca gazetelere rağbet az olduğundan bir süre sonra gazete Farsça yayımlanmaya başladı. Ancak bir yıl sonra İngilizlerin dikkatini çekmek için Cam-e Cihannuma gazetesinin bir sütunu Urduca yayımlandı.

Urduca ilk gazetelerden biri de editörlüğünü Maulana Muhammad Huseyn Azad'ın babası Maulvî Muhammad Bakır'ın yaptığı 1836'da Dehli'de basılan haftalık Urdu Ahbar'dır.⁶ Aynı yıl Muhammad Bakır kendi evinde kurduğu matbaada Dehli Urdu Ahbar'ı yayımladı. Gazetede East India Company ve eğitim kurumlarıyla ilgili haberlere geniş yer verildi. Ayrıca İngiliz hükümeti hakkında eleştiriler de yapıldı. 1857 Ayaklanması esnasında Maulvi Muhammad Bakır'ın öldürülmesinden sonra gazete kapandı.

1844 ve 1857 tarihleri arasında çıkartılan başlıca gazeteler şunlardır:⁷Sayyid ul-Ahbar, Dehli, 1844; Dehli Urdu Ahbar, Dehli 1844; Cam-e Camşid, Merith, 1847; Banaras Ahbar, Banaras,1849; Koh-e Nur, Lahor,1850; Derya-ye

²- Ahtar, Malik Hasan, **Tarih-e Adab-e Urdu**, University Book Agency, Anarkali, Lahor, 1979, s.22.

³- Hürşid , Abdussalam, **Sahafat Pakistan-o-Hind men**, Maktubah-ye Karvan, Lahor, s.10.

⁴- Hürşid, Abdussalam, **Sahafat Pakistan-o-Hind men**, Maktubah-ye Karvan, Lahor, s.14

⁵- Farruh Abad!, Rahmat, Mahnamah "Maarif" Aligarh, **Mah-e Nau**, Karaçi, Mart 1967, s.61.

⁶- Sadid, Anvar, **Urdu Adab ki Muhtasar Tarih**, Muktadarah Kaumî Zaban, İslamabad, 1991, s.269.

⁷- Ahtar, Malik Hasan, **Tarih-e Adab-e Urdu**, University Book Agency Anarkali, Lahor, 1979, s.524-525.

Nur, Lahor, 1850; Şimlah Ahbar, Şimlah, 1850; Kutb ul-Ahbar, Agra, 1850; Nur ul-Absar, Agra, 1850; Banaras Gazet, Banaras, 1850; Bağ-o-Bahar, Banaras, 1850; Zairin-e Hind, Banaras, 1850; Miftah ul-Ahbar, Merith, 1850; Mavla Ahbar, Indor, 1851; Sadık ul-Ahbar, 1857.

20.yüzyılın başlıca gazeteleri; Zamindar, El-Hilal, Hamdard ve İnkılab⁸'dir. Zamindar, 1903'de Maulana Sirac-ud-din Ahmad tarafından haftalık yayımlandı. Ancak maddi sıkıntılar sebebiyle gazete Lahor'dan Karamabad'a taşındı. Ölümünden sonra oğlu Zafar Ali Han, 1909'da 9.sayısını tekrar Lahor'da yayımladı. Bu gazetenin en büyük gücü bizzat Zafar Ali Han'ın kendisiydi. İyi bir hatip, siyasetçi, rehber ve şairdi. Müslüman toplumuna kendine güvenmeyi öğreten bu gazete ne zaman kapatıldıysa, yine halkın desteğiyle tekrar yayınlanmıştır. Trablusgarb Savaşı başladığında, Zamindar'da Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili haberlere geniş yer verilmiştir.

Urdu gazeteciliğinde önemli bir yere sahip olan diğer iki gazete Muhammad Ali Cauhar⁹ tarafından çıkartılan İngilizce Camred ve Urduca Hamdard'dır. Bu gazeteler halkın duygularına tercüman olmuş, halka rehberlik ederek müslümanlar arasında milliyetçilik duygusunu yaratmıştır. Siyasî ve toplumsal konulardaki makalelerin yanısıra edebî ve tarihî konularda da makaleler yazılmıştır.

Sir Sayyid Ahmad Han 3 Mart 1866'da haftalık Ahbar-e Scientific Society¹⁰ adlı gazeteyi yayımladı. Sonraları üç günde bir çıkartılmaya başlayan gazetenin bir sütunu Urduca bir sütunu İngilizce olarak yayımlanıyordu. Bu gazetenin adı daha sonra Istitute Gazette olarak değiştirildi. Bir taraftan Ahmad Han Müslümanlar ve İngilizleri yakınlaştırmak amacıyla Ancuman-e İfaat-e Pencab derneğini kurdu.¹¹ Bu derneğin bünyesinde 1870'de haftalık Huma-ye Pencab gazetesini yayımladı. 1871'de bunun yerini editörlüğünü Maulana Muhammad Huseyn Azad'ın yaptığı Ahbar-e Ancuman-e Pancab gazetesi aldı. Ahmad Han'ın zamanında mizahî gazeteler de yayımlanıyordu. Bunlardan en

⁸- Diğer gazeteler için bkz. Sadid, Anvar, **Urdu Adab ki Muhtasar Tarih**, Muktadarah Kaumî Zaban, İslamabad., 1991, s.268.

⁹- I.Dünya savaşının başlaması üzerine Londra Times'da The Choice of Turks başlıklı bir başmakale yayımlanır. Muhammad Ali Cauhar bunu okuyunca hastalığına rağmen oturup dinlenmeden aynı başlık altında bir yazı hazırlar. 26 Eylül 1914'de Camred'de yayımlanan bu makale İngiliz hükümeti üzerinde bir deprem etkisi yapar. Yayın haklarına el konur. Hükümet makaleden o kadar korkmuştur ki, 1942'de de yayınlanmasına izin verilmez.

¹⁰- Hecazî, Maskin Ali **Pakistan-o-Hind men Muslim Sahafat ki Muhtasartarin Tarih**, Sang-e Mil Publications, Lahor, 1989, s.18.

¹¹- Ahtar, Malik Hasan, **Tarih-e Adab-e Urdu**, University Book Agency Anarkali, Lahor, 1979, s.924.

önemlisi İngiliz gazeteciliğini taklit eden ve Ocak 1877'de yayımlanan Avadh Panç'tır.¹²

19.yüzyılın diğer iki önemli gazetesi Pesah Ahbar ve Ahbar-e Am'dır. Başlangıçta haftalık olan bu gazeteler, haftada üç kez daha sonra da her gün yayımlanmaya başladılar. Ahbar-e Am oldukça tutuldu , 1897'de tirajı 2500'e ulaştı ve 1930'da kapatıldı.

Editörlüğü Maulana Abul Kalam Azad'ın yaptığı haftalık bir gazete olan El-Hilal 13 Temmuz 1912'de yayımlandı. Dinî, siyasî, toplumsal, psikolojik ve edebî konularda makaleler ve biyografilere geniş yer verildi. Şibli Numanî, Hasrat Mohani, Sayyid Sulayman Nadavî gibi ünlü edebiyatçılar yazılar yazdılar. Urdu nesrine yeni bir üslûp getiren bu gazete üzerinde hükümetin baskılarının artması nedeniyle Kasım 1914'te kapatıldı

İlk Urduca Dergiler:

Urduca ilk dergi Hayr Hvah Hind adıyla 1 Eylül 1847'de Dehli'de yayımlanmıştır.¹³ Derginin amaçları ilk iki sayfasında İngilizce Advertisement ve Urduca İştihar adı altında izah edilmiştir.

Hint Yarımadasında eğitim ve öğretimle ilgili toplumsal ve dinî hareketleri bizzat başlatan kişi olan Ahmad Han, müslüman toplumunun düşüncesine yeni bir biçim vermek amacıyla 24 Aralık 1870'de Tahzib-ul-Ahlak¹⁴ dergisini çıkardı. İngilizce adı The Muhammadan Social Reformer idi. Ancak dergi tamamen Urduca olarak yayımlanıyordu.

Hacı İsmail Han Reis Datavali¹⁵ Maulana Vahid-ud-din Salim Panipati ile birlikte Aligarh'ta Maarif dergisini yayımladı. Bu derginin ilk sayfasında şunlar yazılıdır: "Maarif Büyük Osmanlı Devleti'nin ünlü Türk dergilerini örnek olarak her ayın son günü Aligarh'ta yayımlanan aylık bir dergidir. Büyük bir çaba ve emekle hazırlanan bu dergide ülkenin yetenekleri edipleri, çeşitli konularda makaleler yazdılar. Amacı ilmî, edebî, felsefî, ahlakî ve dinî konularda Arapça ve Türkçe'de nadir bulunan kitaplarla gazete ve dergilerden her türlü faydalı ve ilginç yazıları tercüme ederek, Urdu dilini ilmî ve edebî açıdan genişletmek olan bu dergi maddî sıkıntılar sebebiyle Aralık 1901'de kapatıldı.

¹²-Ancam, C amil Ahmad, **Urdu Adab**, İlmî Kutubhanah, Kebir Street, Urdu Bazar, Lahor, s.202.

¹³- Farruh Abadî, Rahmat, Mahnamah "Maarif" Aligarh, **Mah-e Nau**, Karaçi, Mart, 1947, s.61.

¹⁴- Ayrıntılı bilgi için bkz. Hurşid, Abdussalam, **Safahat Pakistan-o-Hind men**, Maktubah-ye Karvan, Lahor, s.120; Kadri, Hamid Hasan, **Dastan-e Tarih-e Urdu**, Agra, 1941, s.320.

¹⁵- Dönemin ünlü edebiyatçıları arasında yer alan Hacı İsmail Han Reis Datavali, birkaç yıl Arabistan'da kalmıştı. Türkçe'ye vakıftı. Orta Doğu siyasetiyle de yakından ilgilenen bu zat, seri halinde bir çok Türkçe romanın Maarif Dergisi'nde tercümesini yayınlamıştır.

20.yüzyılın başlangıcında Maulana Hasrat Mohanî 1903'te Aligarh'ta Urdu-ye Mualla¹⁶ adı ile aylık bir dergi çıkardı. Tüm divanların önsözleriyle birlikte yayımladığı bu dergide ilim ve edebiyatın yanısıra siyasî konularda da makaleler yayımlanıyordu. Siyasetle de yakından ilgilenen Hasrat Mohanî İngiliz yönetimine şiddetle karşıydı. Dergide yer alan bir makalesi yüzünden hapse atıldı. Adı geçen dergi sadece siyaset ve gazetecilik alanında değil, edebiyat dünyasında da önemli roller üstlendi.

1903'te yayınlanan Urduca bir başka dergi Zamanah'dır. Amacı Urdu edebiyatını Hind halkına sevdirmeye çalışmak olan bu dergi, edebî türde yaptığı çeşitli yayınlarla Urdu dilinin ilerlemesini sağlamıştır.

Diğer Urduca dergilerden bazıları şunlardır: Muallem-e Hind, Urdu, Humayun, Nigar, Nerang-e Hayal, Adabî Dunya, Mahzan, Sang-e Mil, Cavid, Mah-e Nau, Nukuş, Fanun, Adab-e Latef, Neya Davr ve Sahifah'dır.

Urduca Dergi ve Gazetelerin Hindistan'da Etkileri:

1857 Ayaklanmasından sonra Urdu gazeteciliğinde yeni bir dönem başlamıştır. Başlangıçta siyaset yapan gazeteler, Müslüman toplumun kurtuluşunu, batı bilimlerini ülkede yaymakta gördüler. Amacı Müslümanların islâhı olan çoğu gazete ve dergi; gelenek ve görenekler, yaşama tarzı gibi konularda akli ve tenkidi içeren fikirler telkin etmiştir. Her türlü ilmî, edebî, siyasî, iktisadî ve toplumsal konularda makaleler yazılarak halkın duygularına tercüman olunmuştur. Bu arada gazetecilik biçim ve teknik açıdan da kendisini yenilemiş ve gazeteler arasında rekabet artmıştır.

Hindu ve Müslüman toplum arasında yaratılan bölünme, iç göçler, Bengal'in taksimi, ayaklanmalar ve iç huzursuzluklar halkın görüşlerine yeni bir yön vermiş, milliyetçilik duyguları güç kazanmaya başlamıştır. Özellikle de Zafar Ali Han, Abul Kalam Azad, Muhammad Ali Cauhar gibi edebiyatçı ve siyasetçiler, yazıları ve konuşmalarıyla, Müslümanların zihninde Hindu toplumundan ayrı bir toplum olmaları sıfatıyla geleceklerinin korunması hususunda bilincin oluşmasını sağlamışlardır.

Sonuç

1857 Ayaklanması'nın zemininin oluşmasında Urduca dergi ve gazetelerin rolü oldukça büyüktür. Bu gazete ve dergiler kısa ömürlü olmalarına rağmen halkın millî duygularını uyandıran vatan sevgisiyle dolu yazılar sayesinde, İngiliz hükümetine karşı bir nefretin filizlenip gelişmesinde önderlik etmiştir.

Gazeteciliğin üç büyük merkezi olan Agra, Dehli ve Lahor'da yayımlanan gazete ve dergilerde ilmî, edebî, siyasî, kültürel ve toplumsal konularda maka-

¹⁶- Sayyid, Farzanah, **Nukuş-e Adab**, Sang-e Mil Publications, Çauk Bazar, Lahor, 1998, s.159-160.

leler yazılmıştır. Bunlardan Avadh Panç, Hindu-Müslüman birliği, batı kültürüne muhalefet, doğuya has değerlerin korunması, yönetici sınıfa sert eleştiriler gibi konulara değinirken, Ahbar-e Scientific Society'de İngilizce ve Urduca makaleler yayımlanmıştır. Bundan amaç İngilizlere Hint halkının duygu ve düşüncelerini iletmek ve Hint halkında siyasete karşı ilgi uyandırmaktır. Zamindar'da ise İslâm dünyasıyla ilgili haberlere geniş yer verilmiş, halkta yabancı hükümete duyulan korku azaltılmaya çalışılmıştır. Gazetenin kurucusu Zafar Ali Han bu gazetede yazdığı şiirlerle Urdu şiirine siyasi bir kimlik kazandırmıştır. Urduca'nın ilk önemli dergilerinden biri olarak kabul edilen Dehli Urdu Ahbar'ın en belirgin özelliği ise eğitim-öğretimle ve toplumsal hayatla ilgili haberlere değinmiş olmasıdır.

Sadece Müslümanlara değil, tüm Hint halkına hitap eden Urduca dergi ve gazeteler, halkı tüm yeni bilimlerden haberdar etmeyi amaç edinip Urdu edebiyatını çağın istekleriyle tanıştırmış ve makale yazarlığının ilerlemesini sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Ahtar, Malik Hasan; **Tarih-e Adab-e Urdu**, University Book Agency, Anarkali Lahor, 1979.
- Ancam, Camil Ahmad; **Urdu Adab**, Ali Kutubhanah, Kebir Street, Urdu Bazar, Lahor, 1989.
- Farruh Abadi, Rahmat; Mahnamah "Maarif" Aligarh, Mahnamah "Maarif" Aligarh, **Mah-e Nau**, Karaçi, 1967.
- Haydar, Kurrat-ul-ayn; **İntihab-e Saccad Haydar Yıldırım**, Sang-e Mil Publications, 1990
- Hecazi, Maskin Ali; **Pakistan-o-Hind men Muslim Safahat ki Muhtasartarin Tarih**, Sang-e Mil Publications, Lahor, 1989.
- Husain, Suraiya; **Sajjad HaydarYıldırım Makers of Indian Literature**, Sahitya Akademi, New Dehli, 1992.
- Hurşid, Abdussalam; **Sahafat Pakistan-o-Hind men**, Maktubah-ye Karvan, Kacahri Road, Lahor.
- Kadri, Hamid Hasan; **Dastan-e Tarih-e Urdu**, Agra, 1941
- Sadid, Anvar; **Urdu Adab ki Muhtasar Tarih**, Muktadirah Kaumi Zaban, İslâmabad, 1991.
- Sayyid, Farzanah; **Nukuş-e Adab**, Sang-e Mil Publications, Çauk Urdu Bazar, Lahor, 1989.